

יצחק מרדכי הכהן רובין הר נוף ירושלים תובב"א

ערב סוכות תשפ"א

סכך שיש בו תולעים ונפלו על השולחן או לתוך המאכלים

מצוי במיני סכך מסויימים שסכך הנשמר משנה לשנה נגוע בתולעים, ויש להיזהר מלסכך בו כיון שהתולעים נופלים ממנו ועלולים ביותר להתערב במאכלים, וכבר הזהיר בספר ביכורי יעקב בתוספת ביכורים סי' תרכ"ז "אני נוהר ומזהיר שלא לתלות פרחים בסכך ובפרט על השולחן, שנופלים מהם תולעים ויתושים קטנים על האוכלים, וממש שאי אפשר ליזהר בזה לפי שהם רגילים להיות בציצין ובפרחים וע"י זה עושה מצות סוכה למצוה בעבירה, שבולע השרצים עם האוכלים, ולכן יש להיזהר שלא לתלות ציצין ופרחים בסכך במקום שיושב שם".

ויש לעיין מה הדין במי שהתגלה לו באמצע החג שהסכך נגוע בתולעים, וראה תולעים שנופלים על השולחן, האם צריך לחוש שנפלו גם תולעים לתוך המאכלים. וכן בגוונא שראה תולעים שנפלו לתוך המאכל, מה דין המאכל, והאם יש לחוש שנפלו תולעים נוספים לתוך אותו מאכל וכן האם יש לחוש שתולעים נוספים נפלו לתוך מאכלים אחרים שעל השולחן.

סברת המהרש"ל

ג. וכתב הט"ז סי' פ"ד ס"ק י"ז בשם מהרש"ל שכל זה שאנו אומרים שמאכל שנמצאו בו ג' תולעים צריך לבדוק את כל המאכל שמא יש בו תולעים נוספות, הוא דוקא בדבר שמצוי בו תולעים אלא שלא בדק כדינו, אבל מאכל שאין מצוי בו תולעים, אמרינן מעלמא נפל ולא חיישינן לטפי מהני שנמצאו.

ד. וסברת המהרש"ל היא דהך "חזקה" שמצאו במאכל ג' תולעים אומרת לנו שבמאכל זה עלולים להיות תולעים נוספים, דאם נמצאו ג' יתכן שיש עוד מלבדם, כל זה בירק שי"ל שהתולעים מיניה קא רבו דאז יש לתלות שאם מצאנו ג' תולעים ממילא יהיו בירק תולעים נוספים, אבל בגוונא שהתולעים באו מעלמא אין סיבה לחשוש שבגלל שבאו ג' תולעים באו עוד אחרים נוספים.

ה. ועיין ט"ז יור"ד סי' נ"ז סוס"ק כ"ג שכתב, דמצא כתוב דבעדר שנמצאו בו ג' בהמות דרוסות כל העדר אסור, וכתב הט"ז שהוא טעות גמור, והכותב דן לדמות דין דרוסה לדין תולעים בס"פ פ"ד, ולא קרב זה אל זה, דהתם אמרינן דודאי טבע של ירקות אלו לגדל בהם תולעים, משא"כ לגבי דרוסה שכל בהמה יש לה חזקה

תולעת שנפלה לתוך מאכל

א. היודע שתולעת נכנסה לתוך מאכלו חייב הוא לבדוק את המאכל ולהוציא את התולעת. ואם אם אינו מוצא את התולעת, כל המאכל אסור, כמבואר בשו"ע יור"ד סי' ק"ד ס"ג קדרה של מרק שנפל שם בריה ונאבדה אסור הכל [וכתב הש"ך ס"ק י' דהיינו באופן שאי אפשר לסנן את המאכל]. וראה שם בפוסקים את פרטי הדינים בדין זה.

מאכל שנמצאו בו שלשה תולעים

ב. כאשר נמצאו במאכל שלשה תולעים, דינו שונה והיינו שאף אם הוציאו את ג' התולעים עדיין יש לחוש שמא ישנם תולעים נוספים במאכל. וכדתב השו"ע שם סעיף ד' ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים, הירקות אסורים, אבל מי השלקות מסננן ומותרים וכן הבשר ירחצנו ויבדקנו ומותר. וכעין זה כתב השו"ע בס"פ פ"ד ס"י.

מקור הדברים בשו"ת הרשב"א ח"א סי' קי"ג דכאשר מצא שלשה תולעים במאכל יש חזקה שיש במאכל עוד תולעים נוספים וממילא חייב לבדוק את המאכל, ואם אין אפשרות לבדוקו המאכל כולו אסור. [ואין כאן ס"ס דכאן הוי רק ספק אחד שמא נימוח].

בפני עצמה ומה יזיק איסור של אחת לחברתה, עכ"ד. וכתב בנקודות הכסף שם, גם לא ידעתי מאי חזקה היא זו.

ו. וכעין זה מצינו במג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב לגבי חשש חמין, שהביא את דברי הכלבו המובאים בב"י שאם נמצאו ג' שעורים בתבשיל חזקה דאיכא טובא ושמוא נתבקעו. וכתב המג"א דהב"י לא הביא להלכה את דברי הכלבו וטעמו דלא אמרין חזקה זו במילי דאתי מעלמא, והביא את דברי הי"ש"ש המובאים בט"ז הנ"ל.

ז. ובחק יעקב כתב שאין דברי המהרש"ל מוכרחים, די"ל דאף דבר שבא מעלמא מ"מ "מוחזק" תבשיל זה שנפלו לתוכו חטים או שעורים, והביא ראיה לדבריו מהמשנה באהלות פרק ט"ז והסוגיא בנייר דף ס"ט שאם מצאו שלשה קברים הרי זו שכונת קברים ואסור לפנותה.

אמנם כבר הקשו על דברי הח"י, שאדרבה משם מוכח איפכא דדוקא כאשר המת היה קבור כדרכו ולא בשיבה ועוד שהיה מרחק בין הקברים וכו' שאז יש רגילים לדבר שמקום זה נקבע למקום של קבורה, אבל בלא"ה לא אמרין דמוחזק שיש לפנינו ג' קברים נחשיב את כל המקום לשכונה של קברים [עייין בחיי אדם הלכות פסח כלל קכ"ב דין ג' במוסגר, וכן כתב במקור חיים סי' תס"ז ס"ק ה'].
ביאור סברת המהרש"ל

ח. יש להקדים ולעייין מהי משמעות החזקה שמצאו במאכל ג' תולעים, והרי כל תולעת יש לה סיבה בפני עצמה למה היא הגיעה למאכל, ומה מאחד את שלשת התולעים לקרוא למצב זה "חזקה". ולפ"ז יש להתבונן בגדר הדברים מאי טעמא דבמילתא דאתיא מעלמא לא אמרין דהוחזק לאיסור בג' תולעים,

ואפשר לומר בזה בתרתי: [א]. שזו סברא בגוף דין "חזקה" דרק בגוונא שיש סיבה אחת הגורמת לכל הג' פ שקרו אמרין להך חזקה. [ב]. או שמא כיון שיש חזקת היתר שמתנגדת לחזקה דבאה מעלמא.

ומשמעות דברי הט"ז דחזקת היתר היא הגורמת שלא לחוש לחזקה דאתיא מעלמא, ואילו מדברי הש"ך משמע שבמלתא דאתיא מעלמא אין חזקה כלל.

ט. ועיין בספר מקור חיים הנ"ל שכתב וז"ל ונראה לי דלא אמרין חזקה ג' פעמים כי אם בדאיכא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך והקיש השכל מחייבו שיהיה כך, אבל בדבר שנופל במקרה וליכא דבר הגורם המסתבר כ"כ, אין חזקה למקרים, וראיה ברורה מיבמות גבי קטלנית דלמ"ד מעיין גורם אין דין קטלנית בארוסה, וכן אין דין קטלן בגברי, אלמא דכל היכא דליכא גורם המסתבר ליכא חזקה וכו' עיי"ש.

ספר תורה שנמצאו בו ג' טעויות

י. ועיין יור"ד סי' רע"ט בס"ת שנמצאו בו ג' טעויות שאסור לקרות בו עד שייגהו אותו. והטעם דאמרין שסופר זה מוחזק כטועה, ויש לעיין מי יימר לן שבגלל שטעה ג' פעמים טעה גם בפעם הרביעית, והרי אין סיבה לומר כן. ואפשר שחזוין שסופר זה אינו ספרא דווקנא, או דילמא י"ל דכל מה דסמכין בס"ת ולא חיישינן לטעות הוא דאמרין שיש על הספר חזקת כשרות, אבל באופן שנמצאו בו ג' טעויות ממילא אזלא לה חזקת הכשרות ולכן חייב הוא בדיקה. ולא מחמת שחזקת ג' פעמים שטעה בהכרח תגרום לכך שיהיו עוד טעויות, דזה אינו דבאמת לא אמרין בכה"ג חזקה.

תולעים שבאו מבחוץ אך יש סברא שבאו תולעים

נוספות

יא. יש אופן נוסף של תולעים שבאו מבחוץ ולא מיניה קא רבו, אבל הסברא נותנת שבאו תולעים נוספים, וכגון בגוונא שהתולעים נמשכו לדבר מתוק, שבזה הדעת נותנת שאם באו ג' תולעים י"ל שבאו תולעים נוספים. והיינו דאף לסברת המהרש"ל דאין לחוש לתולעים הבאים מבחוץ, באופן זה שיש סיבה במאכל הגורמת לתולעים לבוא יש לחוש טפי שיש במאכל תולעים נוספים חוץ מאותם ג' תולעים שנמצאו.

ומצינו סברא כעין זו בדברי הפרי תואר על השו"ע ס"י, שהביא את דברי הט"ז שלא אמרין חזקה באתו מעלמא, וסיים הפרי תואר שלמעשה לבו נוקפו דלמא כל דברי הט"ז הם בתולעים שבדודאי אתו מעלמא ואין במינם מצוי שיבואו הרבה בבת אחת, אבל אם מצוי שבאים הרבה בבת אחת חיישינן שמא כשבאו ה' באו עמם עוד תולעים נוספים.

והנה לא נתבאר היטב בדברי הפרי תואר אמאי יש לחוש טפי בתולעים שמצוי במינם שהם באים הרבה בבת אחת, והרי סו"ס הם באים מעלמא ובה אמרו המהרש"ל והט"ז דלא אמרין דבג"פ הוחזק למתולע, וכנראה סברת הפרי תואר היא דכל היכי שיש סיבה במציאות לחוש לתולעים נוספים אין זה דומה לנידון המהרש"ל והט"ז שבו הימצאות ג' תולעים אין בה סברא לחוש שמחמת כן ישנם תולעים נוספים.

סכך שנמצאו בו תולעים

יב. לפי כל הנ"ל, אם נמצאו תולעים על השולחן בחג הסוכות על שולחן האכילה אין צריך לחוש שמא היו תולעים אחרים שנפלו לתוך המאכלים. וגם אם נמצאו ג' תולעים אין לחוש שמא נפלו עוד אחרים, דכיון שתולעים אלו אינם מגוף המאכל אלא תולעים הבאים מבחוץ

הגורמת להגעת התולעים אלא הם מגיעים מבחוץ, לא חוששים לתולעים נוספים שנפלו לתוך המאכל.

נקטינו שאין לחוש שבאו אחרים נוספים. ואין לומר שמכיון שסכך זה נגוע בתולעים ממילא יש לחוש טפי שמא ישנם תולעים נוספים, דכיון שאין סיבה במאכל

העולה מהנ"ל

יג. לענין תולעים שבאו מבחוץ דיש להבחין בין כמה מצבים:

[א]. תולעת שנפלה למאכל ובדקו את המאכל ולא נמצאה התולעת - אם ידוע שנפלה אפילו תולעת אחת ולא מוצאים אותה כל המאכל אסור. דאף שהיא בטלה מן התורה מ"מ מדרבנן אינה בטלה כדין בריה שלא בטלה אפילו באלף. [ואף אם ספק נימוחה מ"מ אין זה מתיר את המאכל כיון שיש במאכל ודאי תולעת, ואין להקשות דכיון שמד"ת התולעת בטלה וא"כ הוי מעתה ספק נימוח ספק בדרבנן ונימא ספד"ר לקולא, דכתב הפמ"ג דספק נימוח אינו ספק השקול].

[ב]. מאכל שאפשר לסננו - יכול לסנן את המאכל. אם יכול להדיח - ידיח את הבשר או את הירקות.

[ג]. מאכל שנמצאו בתוכו ג' תולעים - אם נמצאו ג' תולעים בירק או במאכל ששייך שיהיו בו תולעים מיניה וביה, הרי שאף שהוציאו את ג' התולעים שנמצאו מ"מ כל המאכל חייב בבדיקה.

[ד]. מאכל שנמצאו בו ג' תולעים שבאו מעלמא - יש להבחין בזה בין ב' אופנים: א]. תולעים שאין שייכות בין תולעת זו לאחרת כגון זבוב וכדומה שנפל לתבשיל. ב]. נמלים שבמגיעים לדבר מתוק שבזה יש מקום לחוש שהואיל ונמצאו ג' תולעים יש כאן גורם שהדעת נותנת שהביא עמו תולעים נוספים, ואין זה צירוף מקרים בעלמא.

[ה]. מאכל שנילוש על משטח שאח"כ נמצאו עליו תולעים - אשה שלשה בצק ואחר כך מצאה שעל משטח השיש שעליו לשה היו נמלים, ומצאה בחלק ממיני המאפה נמלים, יש לחוש שבכל שאר מיני המאפה ישנם תולעים וכולם אסורים באכילה.

[ו]. מאכל שנמצאו בו ג' תולעים ואין לחוש שבאו תולעים אחרים - אם נמצאו התולעים בתוך פרי ואין חשש שמא יצאו מחוץ לפרי, כגון שבישלו ליפתן פירות [כשהפירות שלמים ולא חצויים] ומצאו תולעים בג' פירות, אין לאסור את כל המאכל. דאמרין שהתולעים שנמצאו הם דוקא בתוך הפירות האלו ולא בכל פרי ופרי. ויש לעיין האם יש חוש שזן זה של הפירות הוא מנוגע, וצ"ע.

[ז]. סכך מתולע - יש להיזהר ולא לסכך בסכך מתולע. אמנם אם מצאו תולעים על השולחן אין צריך לחשוש שמא נפלו גם למאכל. אם מצאו במאכל ג' תולעים אין צריך לחוש שנפלו לתוכו תולעים נוספים. דכל נפילה היא מקרה בפני עצמו ואין חזקה למקרים.